

ЕКСКУРСІЙНА РОБОТА В ПОЛТАВСЬКОМУ ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНОМУ МУЗЕЇ В. Г. КОРОЛЕНКА ЯК СУЧАСНА ТЕХНОЛОГІЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІДВІДУВАЧІВ

Світлана Ємець

*Полтавський літературно-меморіальний музей В. Г. Короленка
korolenko-museum@ukr.net*

Постановка проблеми. Реабілітація – комплекс медичних, психологічних, педагогічних, професійних, юридичних заходів, спрямованих на відновлення чи компенсацію порушених або втрачених індивідом суспільних зв'язків і відносин внаслідок змін стану здоров'я, соціального статусу, втрати близьких людей, навичок навчальної діяльності, соціальної дезадаптації та ін., які супроводжуються стійкими розладами функцій організму (інвалідністю), захворюванням на алкоголізм, наркозалежністю, втратою соціального статусу, роботи, житла, близьких людей і тяжкими переживаннями таких втрат, скоєнням злочинів тощо, – стверджують науковці [1, с. 168–169]. Через повномасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» на території України було введено воєнний стан – це вплинуло на всі сфери суспільних відносин населення України, – говорить Сергій Забора [3, с. 332–333]. Багато сімей змушені залишити свою домівку через активні бойові дії на території, де вони раніше проживали. Фактичний від'їзд з обжитого раніше місця призводить до розриву вже сталих соціальних зв'язків, викликає проблему дезадаптації на новому місці, збільшується ряд соціально вразливих категорій населення, яким необхідно на місцях впроваджувати заходи, спрямовані на відновлення чи компенсацію порушених або втрачених індивідом суспільних зв'язків і відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженні «Вразливі категорії населення як об'єкт соціальної роботи в громаді» науковці О. Л. Караман, Я. І. Юрків дають поняття «вразливі категорії населення», перераховують чинники соціальної вразливості, наводять категорії громадян, які відносяться до вразливих категорій населення [2]. Особливо вразливим до травматизації через втрату звичних умов життя та соціальних зв'язків залишаються діти: психологічний стан дитини обтяжується травматичними подіями, свідком яких вона стали, це можуть бути як артилерійські обстріли, так і смерть близької людини. Так, через повномасштабне вторгнення рашистів та воєнні дії до категорії знедолених дітей додалися діти, батьки яких – учасники АТО; діти, батьки яких учасники ООС; діти, один з батьків яких загинув (пропав безвісти) під час бойових дій або помер внаслідок поранення, контузії чи каліцтва, а також внаслідок захворювання та діти, сім'ї яких проживають у населених пунктах на лінії зіткнення. Проблему виникнення тривожності у дітей-переселенців описує Л. Цибулько [7], яка стверджує, що вони зустрічаються з невизначеністю зміною стилю життя, необхідністю пристосуватися до нової школи, відсутністю впевненості у завтрашньому дні, тощо. Прояви тривоги дітей із сімей вимушених переселенців, на думку

І. М. Трубавіної [6], пов'язані з вираженою життєвою невизначеністю, наявністю гнітючого психологічного відчуття – «ми біженці», безпорадності, низької самооцінки або агресії, тривоги за майбутнє, очікування поганого, страху перед змінами, відчуття безпорадності і незахищеності. Соціальна допомога, соціальний захист, допомога в реабілітації вразливих категорій населення в період повномасштабного вторгнення РФ в Україну – це не лише вид соціальної роботи чи різновид професійної діяльності, це громадянський обов'язок кожного члена суспільства, хто має змогу надати допомогу, підтримати.

Тому **метою** нашої статті є описати екскурсійну роботу в Полтавському літературно-меморіальному музеї В. Г. Короленка як сучасну технологію реабілітації відвідувачів.

Виклад основного матеріалу. Володимир Галактіонович Короленко – видатний письменник-демократ зі світовим іменем, гуманіст, великий син України, прогресивний громадський діяч і правозахисник. Він жив і творив на покордонні ХІХ і ХХ століття. Короленко став для прогресивного людства безсмертним і величним символом невтомного борця за громадянські права і свободи, за соціальну справедливість, за утвердження в суспільстві ідеалів демократії. Для нас Короленко – понадчасовий навчитель і просвітитель, компас і барометр на всі часи [4]. А твори письменника «Сліпий музикант» та «Діти підземелля» – хрестоматійні твори для майбутніх фахівців соціальної сфери.

Екскурсійна робота а Полтавському літературно-меморіальному музеї В. Г. Короленка – не просто ознайомлення відвідувачів з музейними кімнатами та експонатами, які там знаходяться: музейний простір – середовище, де сьогодні втілюється сучасна технологія реабілітації відвідувачів, а саме: *музейна середовище для ВПО; театралізовані екскурсії як технологія реабілітації відвідувачів.* Співробітники Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка спільно з колегами з Полтавського літературно-меморіального музею І. П. Котляревського – Артемом Морозом (в ролі Короленка) та Ларисою Лобінцевою (в ролі дружини Короленка – Євдокії Семенівни) – в рамках нового проєкту «Літературна вітальня» представили театралізовану постановку на тему «Дачне життя в Хатках». На березі річки Псел, де притулилося село Малий Перевіз, а у просторіччі – Хатки, у 1903-му році родина Короленків побудувала дачу, де проводила майже усі літні сезони – з ранньої весни до пізньої осені. До них приїздили численні гості – родичі і друзі. У постановці, створеній на матеріалі документальних джерел, прозвучали спогади сучасників Короленка, так чи інакше пов'язані з цією місциною, зокрема, Володимира Беренштама, Віктора Оголевця, Володимира Селіхова, Абрама Дермана. Дійство відбувалося на подвір'ї Короленківської садиби. Глядачами були студенти Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Інша *театралізована екскурсія як технологія реабілітації відвідувачів* – за публікацією «Роман із присмаком моралі» [5]. Кожна людина повинна бути щасливою і, здається, цьому сприяє любов. Любов було і в житті Короленка. До матері, сестер, братів, дружини, дітей, а ще до однієї жінки – Тетяни

Богданович. Цей життєвий сюжет і посприяв народженню книги «Роман із присмаком моралі». Розійшлося 2 видання 2018 та 2019 року. Книга торкнулася колись забороненої теми – особистих стосунків письменника – класика кінця ХІХ – початку ХХ століття Володимира Короленка із Тетяною Олександрівною Богданович, журналісткою, письменницею, автором історичних романів для юнацтва, жінкою, що була на 19 років молодшою за нього. Пішли у вічність герої цієї чудової життєвої історії, полишивши в душі світлий щем і жаль: такі талановиті красиві люди жили, творили, любили, будували стосунки на засадах високої моралі, добра і глибокої взаємоповаги, служили високим ідеалам, сподівалися на краще майбутнє і робили все, що могли для блага інших. Після них залишилися їхні творчі здобутки: книги, нариси, ідеї, спогади, вони були кращими представниками свого часу. Ця розповідь про життя непересічних особистостей дає можливість визначитися для чого ми живемо – для творчості, духовного зростання й служіння людям у найвищому сенсі цього слова, або ж для того, щоб їсти, пити, спати та задовольняти свої найнагальніші потреби. Кожен вирішує сам.

Чи маємо ми право засуджувати наших героїв за цей роман, за зраду (Короленка – дружині, Богданович – тітоньці Дуні, із котрою вона була знайома з підліткового віку)? Не нам засуджувати їх (обговорювати їхній роман –інша справа), адже навіть дружина Короленка їх не засуджувала, а вона найбільш постраждала сторона в цій історії. У фондах музею також зберігається зачитана до дір (підклеєна давним давно, мабуть, самим Володимиром Галактіоновичем або його дружиною чи доньками) книга «Нариси з минулого і теперішнього Японії. Уклала Т. Богданович» із відвертим автографом: «*Дорогому Володимире Галактіоновичу від щиро люблячої. Підпис (Т. Богданович) і дата – 27 січня 1905.*

20 березня 2024 року у виставковому залі Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка розпочинає діяти етнографічна виставка з фондової збірки Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського «Весняне сонце землю розбудило». Як *технологія реабілітації відвідувачів* вона присвячена вираженню давніх традицій відзначення початку весни у побутових предметах та прикладному мистецтві українців.

Для широкого загалу єдиним святковим комплексом весняних обрядових дійств є Великодні свята, Благовіщення, вхід Ісуса Христа в Єрусалим або, як його звать у народі, Вербна неділя та Воскресіння Хрестове. До цього переліку можна також додати відомі майже кожному прадавні ігрові форми зустрічі весни – веснянки та гаївки.

Як *технологія реабілітації відвідувачів* у Полтавському літературно-меморіальному музеї В. Г. Короленка за музейним проєктом «Дитинство не поставиш на паузу» вже традиційно відбуваються дружні зустрічі, присвячені Всесвітньому дню людини з синдромом Дауна: «Усмішка дитини бажає МИРУ в Україні». Учасники заходу – діти та батьки з громадської організації «Полтава Даун Синдром», Волонтерський загін «Турбота», студенти Полтавського базового медичного фахового коледжу, студенти-волонтери ПДМУ. Для сонячних дітей було підготовлено осінній майстер-клас, на якому діти змогли

проявити себе як творчі особистості. До дітей на свято завітали лялька Лол та пухнастий Котик (аніматори «Островока пригод», які вже не вперше на безоплатній основі в цей нелегкий час для кожного українця дарують радість дітлахам, приближаючи нас до перемоги). Величезна вдячність за шоу мильних бульбашок та чудову розважальну програму з аніматорами, які грали в руханки, танцювали, веселили всіх під супровід сучасних українських хітів.

Наступна технологія реабілітації відвідувачів – проведення науково-пізнавальної гри-квесту «Скарби Короленківської садиби»: за підтримки благодійного фонду «Карітас Полтава» учні Малоперещепинського ліцею імені М. А. Клименка Новосанжарської селищної ради Полтавської області завітали до музею. Організатори розповіли, що за проектом «Освіта не може чекати» для здобувачів освіти організовано транспорт, екскурсії, солодощі до чаю, подарунки та ще багато сюрпризів від яких отримують неймовірні враження. Для дітей важливо навчатися, подорожувати та спілкуватися з друзями. Діти, які завітали до музею, продемонстрували командний дух та дружній настрій. Мета проекту – психосоціальна підтримка учнів, батьків/опікунів та вчителів під час повномасштабного вторгнення рф в Україну.

Цікаво проходять перегляди фотовиставок Сергія Назаркіна: «Сповідь лісу», фотовиставка, присвячена 300-річчю від дня народження Григорія Савича Сковороди та ін. Фотохудожник Сергій Олександрович Назаркін – член Національної спілки фотохудожників України, очолює Полтавську обласну організацію фотохудожників, лауреат конкурсу «Європресфото». Працював фотокореспондентом газет «Вечірня Полтава», «Полтавський вісник», «Зоря Полтавщини». Неодноразово відкривалися в Полтаві персональні фотовиставки художника з 1990 років. С. О. Назаркін – куратор низки фотовиставок у Полтаві, член журі Міжнародного фотоконкурсу «Гончарні візії» (смт Опішня Полтавської обл.), голова журі фотовиставки молодих фотографів «Погляд на місто». Світлини автора були використано в оформленні книг та альбомів полтавського видавництва «Дивосвіт». На презентації фотовиставки Сергія Назаркіна музичні номери подарували викладачі фортепіанного відділу Полтавської дитячої музичної школи № 1 ім. П. І. Майбороди Матвієнко Олена Валентинівна та Манеєва Жанна Миколаївна, а тріо бандуристок Наталія Михайлівна Білієвська, Олена Миколаївна Коновал та Тетяна Юрїївна Бойко вразили присутніх високою майстерністю виконання. Високу оцінку роботам Сергія Олександровича дав Заслужений діяч Мистецтв України, Народний артист України Герман Юрїйович Юрченко.

Відзначаючи День художника, відвідувачі музею знайомляться з книгою Л. Ольховської «*Я любив малювати*» *Володимир Короленко*»: хист до малювання видатний письменник В. Г. Короленко успадкував від батька. В студентські роки природне обдарування для майбутнього письменника було джерелом заробітку, пізніше журналіст Короленко постійно носив з собою олівець і записничок та робив замальовки, кількома штрихами закарбовував миті, не упустивши важливі деталі, щоб пізніше оформити словесно репортажі з місця подій. Відвідувачі музею та гості дізнаються також, що В. Г. Короленко

був знайомий з відомими художниками І. Рєпіним, І. Галкіним, В. Сухановим, І. Пархоменком.

Поважна аудиторія відвідувачів музею – діти з особливими освітніми потребами, для яких екскурсиводи під час проведення екскурсії створюють інклюзивне середовище – сукупність умов, способів і засобів реалізації інформації для розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей. Цікаво проходять в садибі гра-квест, коли діти шукають короленківський скарб; майстер-класи з виготовлення ялинкових прикрас (балерини, клоуна) з підручних матеріалів (паперу, кольорових стрічок, фольги, ниток, блискіток тощо). Атмосферу родинного затишку створюють працівники музею під час костюмованих новорічних свят, свята Різдва (біля красуні-ялинки діти відгадують загадки, водять хоровод, співають пісні, розказують вірші – за що по-короленківськи одержують подарунки), свята Масляної (діти водять хоровод, закликаючи Весну, казкова Весна не може за допомогою мобільного телефона запросити Вітер, бо розрядилася батарея – то діти самі його гучно запрошують, потім усі смакують млинцями – традиційною стравою Масляної і, звичайно, короленківським трав'яним чаєм).

Менеджери музейної справи Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка для реабілітації відвідувачів використовують подвір'я (гостей музею зустрічає кущ калини), на садибі ростуть кущі кизилу, посаджені письменником. Навіть гості міста знають про традиції та родинні свята Короленків: про короленківську ялинку, про короленківський запашний чай.

Висновок. Таким чином, у Полтавському літературно-меморіальному музеї В. Г. Короленка екскурсійна робота як сучасна технологія реабілітації відвідувачів постійно вдосконалюється, набуває нових видів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. 2-е вид. Київ – Сімферополь : Універсум, 2013. 436 с.
2. Караман О. Л., Юрків Я. І. Вразливі категорії населення як об'єкт соціальної роботи в громаді. Вісник *Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2019. № 6 (329). Жовтень. Ч. 1. С. 5–15.
3. Забора С. Психологічна реабілітація військових засобами декоративно-прикладного мистецтва у музейному просторі. Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 17–18 травня 2023 р. / ред. кол. : Н. Мякушко (голова), Р. Шаравара, Р. Басенко та ін.; відп. ред. Р. Басенко. Полтава : ШЕП, 2023. С. 332–334.
4. Наукові записки Полтавського літературно-меморіального музею В. Г. Короленка. Полтава : Дивосвіт, 2013. Вип. 2. 192 с.
5. Ольховська Л. В. Роман із присмаком моралі. Полтава : Дивосвіт, 2018. 104 с.
6. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа ведення випадку в соціальній роботі з ними. *Гібридна війна на*

Сході України в міждисциплінарному вимірі: витоки, реалії, перспективи реінтеграції: зб. наук. пр. / за заг. ред. В. С. Курило, С. В. Савченко, О. Л. Караман. Старобільськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2017. С. 320–342.

7. Цибулько Л. Соціально-педагогічна робота з дітьми, вимушеними переселенцями, із зони воєнного конфлікту в спеціально створених містечках. *Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти* : зб. наук. пр. Слов'янськ, 2016. Вип 4. С. 167–178. URL: <http://pptma.dn.ua/index.php/uk/arkhivvipuskiv/za-2016-rik/vipusk-4-2016/324-suchasni-zasobi-navchannya-inozemnojimovi-v-pochatkovij-shkoli-18>

СУТНІСТЬ ТА СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ В УМОВАХ РЕАБІЛІТАЦІЙНОГО ЦЕНТРУ

Андрій Запiтецький

Український державний університет імені Михайла Драгоманова (м. Київ)

a.o.zapitetskyi@udu.edu.ua

Науковий керівник: Оксана Міхеєва

Постановка проблеми. В умовах сьогодення важливим напрямом соціальної роботи є здійснення соціальної реабілітації. Даний напрям є актуальним та зумовив появу значної кількості інклюзивно-ресурсних та реабілітаційних центрів, діяльність яких спрямована на соціальну підтримку та інтеграцію осіб з інвалідністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане питання вивчало ряд науковців та практиків соціальної роботи, а саме: Ю. Бريدніков, А. Капська, О. Кравченко, Н. Коляда, Л. Науменко тощо. Відповідно до українського законодавства одним із видів реабілітації визначено соціальну реабілітацію [5].

Мета статті. Характеристика особливостей соціальної реабілітації в умовах Центру для осіб з інвалідністю внаслідок війни.

Виклад основного матеріалу. Проблеми соціалізації та інтеграції осіб з інвалідністю внаслідок війни вимагають удосконалення реабілітаційної роботи. Останні дослідження привертають увагу науковців і практиків до основних аспектів реабілітаційної роботи, а особливо соціальної реабілітації осіб з інвалідністю.

Відповідно до Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» реабілітація осіб з інвалідністю визначено, як систему медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю допоміжними засобами реабілітації і медичними виробами [5].